

Programma integriteit van EQUIPtrainingen binnen reboundvoorzieningen.

Masterthesis

Student:	Suzanne Pols
Studentnummer:	0733857
Universiteit:	Universiteit Leiden
Onderdeel:	Masterproject, onderwijs en jeugdzorg
Specificatie:	De effectiviteit van Rebound Voorzieningen
Datum:	20 September 2011
Docent:	Begüm Coskun

Abstract

Deze casestudie betreft een onderzoek naar de programma integriteit van EQUIP binnen twee reboundvoorzieningen in Den Haag en de effecten hiervan op de resultaten van de training. Daarnaast is bekeken of er verschil is tussen de trainerkenmerken en een eventuele invloed hiervan op de ontwikkeling van de jongeren. Er zijn vragenlijsten en observaties afgenomen bij 14 jongeren binnen twee reboundvoorzieningen in Den Haag om antwoorden te vinden op de onderzoeksvraag. Er zijn geen verschillen gevonden tussen de kenmerken van de trainers en in de programma integriteit, de programma integriteit lag bij beide reboundvoorzieningen lager dan het gemiddelde van 60%. Ook is er geen verschil gevonden tussen de voor- en nameting op de HID vragenlijst, er is geen verschil opgetreden in de denkfouten. Er is echter wel een verschil gevonden in de voor- en nameting op de SDQ, de leerlingen zouden profiteren van het EQUIP programma en zowel internaliserende als externaliserende problemen nemen af na deelname aan het programma.

Introductie

Ongeveer 20% van de jongeren in het voortgezet onderwijs vertonen gedragsproblemen en zorgen hierdoor voor overlast binnen de klaslokalen. Agressie neemt hierbij een grote rol in (Borst, Dorelijers, Maas, Schaap, Taghon & Velthooven, 2008; Dodge et.al., 1997). Naast deze externaliserende problemen spelen ook internaliserende problemen een rol. Sinds 2004 is landelijk besloten om reboundvoorzieningen op te richten om een veiliger schoolklimaat te creëren (Messing, Kuijvenhoven & Veen, 2006). Roevens, Verdonck, & Deboutte (2008) omschrijven een reboundvoorziening omschreven als volgt:

‘Een onderwijsopvangvoorziening waarin de leerling in het voortgezet onderwijs die wegens gedragsproblemen de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloedt en die een grens heeft overschreden of dreigt te overschrijden en daardoor tijdelijk niet meer te handhaven is binnen de school, een niet vrijblijvend traject volgt om binnen een afgebakende periode van enkele maanden te worden gemotiveerd om zijn schoolloopbaan te vervolgen’

Een reboundvoorziening is een combinatie van onderwijs en hulpverlening en heeft als doel de leerling 'schoolvaardig' te maken, zodat de leerling wanneer hij terug keert naar de oorspronkelijke school het voortgezet onderwijs succesvol afrond (Yperen, 2005; Smeets, 2009). Toenemende gedragsproblemen kunnen een dusdanige invloed hebben op het functioneren van de leerling en door deze problemen en het spijbelgedrag wordt getwijfeld of de leerling wel op de juiste plek is binnen het VO (Harteveld, 2010). Daar schoolbesturen verplicht zijn passend onderwijs aan leerlingen te bieden, gaan scholen een zogenoemde samenwerkingsverband met andere scholen in het voortgezet onderwijs aan om het passend onderwijs te realiseren (Rekers & Meegen, 2008).

Leerlingen die door hun gedragsproblemen de veiligheid van zichzelf en anderen op school negatief beïnvloeden, maar niet op een ZMOK-school thuis horen, kunnen naar een reboundvoorziening gestuurd worden (Yperen, 2009). De nadruk binnen de reboundvoorziening zal worden gelegd op een motivatie- en gedragsverandering, een herstel van verhoudingen, een verbetering van de leerattitude en het inhalen van leerachterstanden (Roevens, Verdonck, & Deboutte, 2008; Tweede kamer, 2005). Naast het onderwijs dat de leerlingen volgen op de reboundvoorzieningen, wordt er ook zorg geboden; zorg met betrekking op het gedrag van de leerling, het gezin en de vrijetijdsbesteding van de leerling (Hoeven, 2006). Er wordt een actieve houding gevraagd van de leerling: de leerling moet het als een tweede kans zien om op het VO te mogen blijven (Hoeven, 2004). Contra-indicaties voor de reboundvoorziening zijn Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen (ZMOK) of leerlingen die een justitieel traject moeten doorlopen (Roevens, Verdonck, & Deboutte, 2008).

EQUIP

Binnen de reboundvoorzieningen wordt de training EQUIP aangeboden. EQUIP is een multicomponentenprogramma voor jongeren in de leeftijd van 12 tot 18 jaar met antisociale gedragsproblemen. EQUIP is afgeleid van het woord 'equiperen', wat letterlijk toerusten betekent. Het programma is dan ook bedoeld om jongeren te motiveren en te 'equiperen' elkaar te helpen. Het doel van EQUIP is het ontwikkelen van positief en verantwoordelijk denken en handelen bij jongeren. De subdoelen hierbij zijn: het verbeteren van moreel besef; het vergroten van sociale vaardigheden; het beter leren omgaan met kwade gevoelens; het motiveren van jongeren om elkaar te helpen en positief gedrag van elkaar te leren; het blootleggen van beperkende gedachten (dit worden ook wel cognitieve verstoringen of denkfouten genoemd); de denkfouten vervangen door helpende gedachten; het ombuigen van de negatieve cultuur waarin egocentrisme een belangrijke rol speelt naar een meer positieve cultuur waarin rekening met elkaar wordt gehouden. Het programma bestaat uit drie introductie bijeenkomsten en 33 inhoudelijke bijeenkomsten, welke één uur duren en drie tot vijf keer per week plaats vinden. Het EQUIP programma wordt gegeven aan groepjes van zes tot negen jongeren met twee vaste trainers en bestaat uit EQUIP bijeenkomsten, waarbij sociale vaardigheden, morele bijeenkomsten en omgaan met agressie centraal staan, en wederzijdse hulpbijeenkomsten.

Bij de bijeenkomsten 'omgaan met agressie' leren de jongeren hun agressie beheersen en leren zij dat agressief gedrag een uiting van onmacht is. Bij de 'sociale vaardigheden bijeenkomsten' leren de jongeren door middel van rollenspellen anderen te helpen en hoe ze om kunnen gaan met een teleurstelling. De 'morele keuzebijeenkomsten' richt zich op de gewetensontwikkeling en aan de hand van situaties leren de jongeren zich in anderen te verplaatsen. In de wederzijdse

hulpbijeenkomsten kunnen de jongeren zelf situaties inbrengen waar zij moeite mee hebben in hun dagelijks leven (Potter, Gibbs & Goldstein, 2001; Gibbs, Potter & Goldstein, 1995).

EQUIP heeft twee varianten, te weten een hulpverleningsvariant en een onderwijsvariant. De hulpverleningsvariant is geschikt voor jongeren die verblijven binnen een instelling waar EQUIP deel uit maakt van de behandeling, de onderwijsvariant wordt op scholen gegeven. Deze masterthesis richt zich op de laatstgenoemde. De oorsprong van EQUIP is terug te leiden naar de cognitieve gedragstherapie, theorie van Kohlberg, Social Information Processing (SIP) en de Positive Peer Culture (PPC). Deze theorieën zullen hieronder worden beschreven.

Cognitieve gedragstherapie

In de literatuur wordt cognitieve gedragstherapie omschreven als de meest effectieve behandeling (Doreleijers, 2000; Landenberger & Lipsey, 2005). De cognitieve gedragstherapie helpt jongeren bij het krijgen van inzicht in eigen denken en handelen en om aan de hand van deze kennis gewenst gedrag aan te leren en ongewenst gedrag af te leren (Sprey, 2002). EQUIP maakt in haar training gebruik van denkfouten, om verandering in het denken van jongeren te stimuleren. Denkfouten zijn de gedachten en gevoelens die vooraf gaan aan gebeurtenissen en zijn onder te verdelen in primaire en secundaire denkfouten. De primaire denkfout is 'egocentrisme' en de secundaire denkfouten zijn: 'anderen de schuld geven', 'goedpraten' en 'uitgaan van het ergste'. Ook komen de oorzaken van de gebeurtenissen aan bod, deze worden probleemnamen genoemd. De twaalf probleemnamen zijn: 'negatief zelfbeeld hebben', 'geen rekening houden met jezelf', 'geen rekening houden met anderen', 'problemen met autoriteiten hebben', 'snel beledigd zijn', 'anderen uitlokken', 'anderen misleiden', 'goedgelovigheid', 'alcohol- of drugsproblemen hebben', 'stelen', 'liegen' en 'baldadig zijn'.

Social Information Processing

Social Information Processing (SIP) geeft inzicht in het begrijpen en verklaren van gedragsstoornissen bij jongeren (Dodge & Schwartz, 1997; Crick & Dodge, 1994). Het geeft aan welke mentale acties het meest voorspellend zijn voor agressief gedrag. Volgens de SIP kan gesteld worden dat er een aantal stappen ten grondslag liggen aan gedrag, namelijk ontcijferen van prikkels, interpreteren van prikkels, bepalen van doelstellingen, overwegen van gedragsalternatieven, kiezen van gedrag en de uitvoering ervan. Bij jongeren met gedragsproblemen is gebleken dat deze jongeren in alle bovengenoemde fasen van informatieverwerking afwijken. Het ontcijferen en decoderen van belangrijke informatie gaat minder goed en er wordt eerder een vijandige bedoeling aan de ander toegekend (Nas, 2005).

Morele ontwikkeling

Naast de cognitieve oriëntatie van de denkfouten bij de cognitieve gedragstherapie en de SIP is het ook van belang om te kijken naar emotionele en morele processen bij gedragsproblemen. Kohlberg beschrijft de morele ontwikkeling binnen de sociale en psychische cognitieve ontwikkeling (Gibbs, 2003). Hij doet dit aan de hand van de volgende drie niveaus:

1. Pre-conventioneel niveau: hierbij speelt de egocentrische oriëntering een grote rol. Het kind kan goed en kwaad, juist en fout onderscheiden doordat er consequenties verbonden zijn aan de acties die door het kind worden uitgevoerd. De twee stadia die bij dit niveau horen worden hieronder uitgelegd.
2. Conventioneel niveau: het gaat hier om het nakomen van regels ten behoeve van de sociale orde. Centraal staan de normen waaraan men zich dient te houden, zelfs als dit persoonlijk leed veroorzaakt.
3. Post-conventioneel niveau: men gaat hierbij morele waarden en principes vorm geven. Belangrijk is het kritische oogpunt van waaruit de maatschappelijke normen worden bekeken en men bekijkt de mogelijkheden voor normen die voor iedereen zouden kunnen gelden (Verhofstadt-Deneve, 1995).

De voorloper van Kohlberg was Piaget en hij kwam tot de conclusie dat moraliteit een logische of rationele inherentie is in sociale relaties. Moraliteit wordt in de cognitieve ontwikkelingsbenadering opgevat als het vermogen te kunnen oordelen tussen goed en fout (Gibbs, 2003). Bij jongeren met agressieve en antisociale problemen blijkt het morele besef minder goed ontwikkeld te zijn in vergelijking met leeftijdsgenoten zonder deze problemen (Stams, Brugman, Dekovic, Rosmalen, Laan, Gibbs, 2006).

Positive Peer Culture

De laatste theoretische achtergrond van EQUIP is te vinden in de Positive Peer Culture (PPC). De PPC gaat ervan uit dat groepsgenoten een grote rol spelen in de beïnvloeding van jongeren (Vorrath & Brendtro, 1985). In de literatuur komt naar voren dat het doel van een PPC is om te leren houden en geven om anderen. Om deze zogenoemde zorgzame cultuur te creëren wordt gebruik gemaakt van drie methodes. De eerste methode wordt de jongeren aangeleerd via modeling. De docenten laten zien door het nadoen van hun eigen acties wat zorgzaam gedrag is. De tweede methode is het labelen van gedrag. Dit blijkt lastig te zijn, omdat het zorgen voor de ander niet populair gevonden wordt door jongeren. Daarom proberen de docenten in PPC-programma's de jongeren een ongemakkelijk gevoel te geven bij egoïstisch en destructief gedrag en denkpatronen. Het helpen van anderen wordt in dit programma gelabeld als stoer, maar zelfdestructief gedrag wordt bestempeld als zwak, kinderachtig en inadequaat. Hierbij is het van belang dat de nadruk wordt gelegd op het

gedrag zelf en niet op de persoon. De laatste methode is het dragen van verantwoordelijkheid. Het is een verbale techniek waarbij de verantwoordelijkheid door de jongere zelf genomen moet worden in plaats van de verantwoordelijkheid buiten zichzelf te plaatsen.

De techniek waarvan hierbij gebruik wordt gemaakt zijn kleine discussie groepen, waarbij zowel docenten als leeftijdsgenoten problemen inbrengen waarmee de deelnemers zich kunnen identificeren en samen strategieën kunnen bedenken om deze problemen op te lossen. Door hier aan deel te nemen vindt verandering bij de jongeren plaats met betrekking tot de houding, waarden en gedachten over zichzelf (Lyman, Prentice-Dunn & Gabel, 1989).

Onderzoek naar een PPC programma voor morele ontwikkeling liet zien dat de deelnemers in het programma hoger scoorden op vrijwel alle metingen van morele ontwikkeling in vergelijking met de participanten in de controlegroep. Dit onderzoek werd uitgevoerd bij jeugdigen die zich bevonden in stressvolle situaties, waarbij de experimentele groep het PPC programma volgden en de controlegroep niks aangeboden kreeg (Sherer, 1985).

Effectiviteitstudies

Een Amerikaanse meta-analyse van 50 studies onder jeugdige delinquenten laat zien dat het morele beoordelingsvermogen van agressieve jongeren minder goed is ontwikkeld. In hetzelfde onderzoek blijkt EQUIP effectief te zijn op verandering in sociale vaardigheden, denkfouten en gedrag (Stams, Brugman, Dekovic, Rosmalen, Laan, Gibbs, 2006). Ander onderzoek onder 57 mannelijke delinquenten tussen de 15 en 18 jaar oud laat een langetermijneffect van het EQUIP programma zien tussen de experimentele en de controlegroepen. Er is een verbetering gevonden in moreel beoordelingsvermogen, minder schoolverzuim en minder recidive na twaalf maanden (Leeman, Fuller & Gibbs, 1993; Gibbs, Potter & Goldstein, 1995). Een Nederlands quasi-experimenteel onderzoek onder 56 mannelijke delinquenten tussen de 12 en 21 jaar in gesloten justitiële jeugdinrichtingen van Nas, Brugman & Koops (2008) laat zien dat er op het gebied van moreel beoordelingsvermogen geen significante effecten gevonden zijn, maar wel een positieve relatie tussen leeftijd en intelligentie. Daarnaast is er een toename van pro sociaal denken gevonden (Nas, 2005). Bovenstaand onderzoek is uitgevoerd naar de hulpverleningsvariant van EQUIP. Ook is er één onderzoek bekend naar de onderwijsvariant. Dit onderzoek werd uitgevoerd onder negen scholen, waarvan er zeven scholen EQUIP volgden, waarbij leerlingen tussen de 12 en 16 jaar oud vragenlijsten met een voor- en nameting invulden. Hier werd een kleine afname gevonden bij de cognitieve verstoringen, wat blijkt uit een meer negatieve houding ten opzicht van antisociaal gedrag na deelname aan het EQUIP programma. Daarnaast is het antisociale gedrag afgenomen op de post-test, hoewel dit niet significant genoemd kan worden omdat deze afname ook bij de controlegroep bleek te zijn (Velden, 2009).

Er kunnen verschillende oorzaken zijn voor het ontstaan van deze verschillen in effectiviteit in Nederland en Amerika. Één daarvan is programma integriteit. Dit omvat de mate in hoeverre men het EQUIP programma aan de hand van het voorgeschreven programma aan de doelgroep aanbiedt. Uit een meta-analyse van 58 studies naar de effecten van cognitieve gedragsprogramma's onder delinquenten van Landenberger en Lipsey (2005) blijkt het erg belangrijk voor de effecten van een interventieprogramma dat het programma op de juiste wijze wordt uitgevoerd. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Durlak en DuPre (2008) dat er positieve resultaten verwacht kunnen worden bij de uitvoering van zestig procent van het oorspronkelijke programma. Ook komt uit onderzoek van Huppert, Gorman, Bufka, Barlow, Shear en Woods (2001) naar voren dat kenmerken van trainers van invloed zijn op de behandeling, meer ervaren therapeuten zouden betere resultaten bereiken.

Huidig onderzoek

Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken of er verschillen bestaan in programma-integriteit van het EQUIP programma tussen reboundvoorzieningen en of de aanwezigheid van een hoge programma integriteit van invloed is op de resultaten die de EQUIP bijeenkomsten beogen te bereiken.

Gebaseerd op bovenstaande theoretisch raamwerk zijn de volgende onderzoekshypothesen tot stand gekomen. De algemene onderzoeksvraag voor dit onderzoek is als volgt: *Is programma integriteit van invloed op het effect van het EQUIP programma binnen Reboundvoorzieningen in Den Haag.*

De eerste onderzoeksvraag brengt de programma integriteit van Reboundvoorzieningen in kaart. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zullen we in de huidige studie kijken naar twee Reboundvoorzieningen, gevestigd in Den Haag. Dit wordt onderzocht door middel van observaties die zijn afgenomen tijdens de EQUIP bijeenkomsten. Hier zal de volgende hypothese worden opgesteld: De programma integriteit van beide EQUIP trainingen zijn aan elkaar gelijk. Dit is gebaseerd op onderzoek naar het EQUIP programma, waaruit blijkt dat EQUIP in Amerika effectiever is dan in Nederland, wat mogelijk door de programma integriteit verklaard zou kunnen worden (Nas, Brugman & Koops, 2008; Nas, 2005; Velden, 2010; Landenberger & Lipsey, 2008).

Omdat uit bovenstaand theoretisch raamwerk naar voren is gekomen dat trainerkenmerken van invloed zijn op de effecten van een programma, zal dit worden onderzocht met de volgende hypothese: De trainerkenmerken van de Reboundvoorzieningen verschillen niet van elkaar. Dit wordt onderzocht door middel van vragenlijsten die zijn ontwikkeld voor het huidige onderzoek, welke bij trainers van het EQUIP programma zijn afgenomen na afloop van de EQUIP bijeenkomsten. Deze onderzoeksvraag zal kwalitatief worden benaderd en er wordt verwacht dat er geen verschillen zullen zijn tussen de trainers. Wanneer er wel verschillen optreden zal dit volgens

eerder genoemd onderzoek van invloed zijn op de resultaten.

De derde onderzoeksvraag onderzoekt de eventuele af- of toename van denkfouten van de leerlingen na het volgen van EQUIP bijeenkomst en in welke mate programma integriteit van invloed is op deze resultaten. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de “Hoe ik denk”-vragenlijst die werd afgenomen bij de leerlingen. Omdat uit onderzoek is gebleken dat de denkfouten van leerlingen afnemen na het EQUIP programma luidt de onderzoekshypothese als volgt: Denkfouten nemen af na deelname aan het EQUIP programma en programma integriteit heeft effect op de toename/of afname van denkfouten van de leerlingen.

Naar hierboven genoemd theoretisch kader wordt een beschrijving gegeven van de steekproef, meetinstrumenten, procedure en statistische analyse met betrekking tot dit onderzoek. Daarop volgend worden de resultaten gegeven van de programma integriteit van het EQUIP programma bij beide Reboundvoorzieningen, de vergelijking tussen de EQUIP-trainers en de uitkomsten van de HID. Er zal worden afgesloten met de discussie waarin gevonden conclusies betreffende dit onderzoek zullen worden beschreven, aangevuld met aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Methode

Respondenten

Om inzicht te krijgen in de hierboven genoemde probleemstelling is gebruik gemaakt van de data van overkoepelend onderzoek naar de kwaliteit van alle Reboundvoorzieningen in Den Haag. Voor dit onderzoek waren twee instellingen bereid gevonden tot deelname, welke verder genoemd zullen worden als Rebound 1 en Rebound 2. Binnen de vier deelnemende instellingen waren twee Reboundvoorzieningen bereid tot deelname aan het huidige onderzoek. Binnen deze Reboundvoorzieningen zijn EQUIP bijeenkomsten geobserveerd en na afloop hebben zes trainers een vragenlijst ingevuld over hun achtergrond en gedachten over programma integriteit. Van deze trainers was één persoon een man (17%) en vijf personen een vrouw (83%), met een gemiddelde leeftijd van 40.2 jaar ($D = 12.22$ $min = 32$, $max = 60$). Aan het EQUIP programma namen zeventien jongeren deel, twaalf jongens (70.6%) en vijf meisjes (29.4%). Van deze zeventien jongeren zijn veertien jongeren afkomstig van Rebound 1. Hieronder bevinden zich tien jongens en vier meisjes en de gemiddelde leeftijd is 14.85 jaar ($min = 12$, $max = 17$, $missing = 1$). De etnische achtergrond van de jongeren varieert van Turks (21.5%), Marokkaans (28.6%), Surinaams (Creools) (7.1%), Antilliaans of Arubaans (7.1), Nederlands (7.1) of iets anders (28.6%). Op rebound 2 is bij drie jongeren een vragenlijst afgenomen. Deze jongeren hebben een gemiddelde leeftijd van 14.67 ($min = 14$, $max = 15$) en van hieronder bevinden zich twee jongens en één meisje. De achtergrond van de

leerlingen is Nederlands (66.7%) of Antilliaans/Arubaans (33.3%).

Meetinstrumenten

De meetinstrumenten waarvan gebruik is gemaakt voor het onderzoek zullen nu worden besproken.

- *Observatie* Bij twee Reboundvoorzieningen is tijdens verschillende EQUIP bijeenkomsten een observatie uitgevoerd. Het doel van de observatie was het meten van de programma integriteit, aan de hand van criteria waaraan de bijeenkomst moest voldoen. De opzet van het instrument is afgeleid van een eerder ontwikkeld observatie-instrument van Helmond (2009). Het observatie-instrument is zelf ontwikkeld aan de hand van de criteria die vermeld zijn in het programmaboek van EQUIP (Forensisch Instituut Teylingereind, 2006). Deze hebben allen betrekking op de stappen die de trainer moet ondernemen, beginnend bij de voorbereiding en eindigend bij de afsluiting van de bijeenkomst. De onderzoeker geeft aan of de criteria aanwezig zijn tijdens de bijeenkomst, waarbij een 1 (aanwezig) en 0 (afwezig) gebruikt zullen worden. De betrouwbaarheid van de vragenlijst kan niet worden gemeten wegens het lage aantal observaties dat kon worden uitgevoerd (Vocht, 2006).
- *Vragenlijst* Bij de trainers die de EQUIP bijeenkomsten verzorgen binnen de instelling zijn vragenlijsten afgenomen. De vragenlijst is door de onderzoeker zelf ontwikkeld aan de hand van de criteria die vermeld zijn in het programmaboek van EQUIP (Forensisch Instituut Teylingereind, 2006). Het doel van de vragenlijst is het verschaffen van achtergrondinformatie en kenmerken van de trainers die gekoppeld zullen worden aan de invloed die trainerkenmerken zouden kunnen hebben op de resultaten van EQUIP. De vragenlijst bevat tien vragen en drie stellingen en zal ongeveer tien minuten duren om de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 2. Een Alpha-score van .682 laat zien dat de vragenlijst betrouwbaar is (Vocht, 2006).
- *'Hoe ik denk'* vragenlijst (HID): Een vragenlijst die bij jongeren wordt afgenomen om de mate van denkfouten te meten. De vragenlijst bestaat uit 54 stellingen waarop de jongere een antwoord aankruist op een 6-puntsschaal, variërend van erg mee eens tot erg mee oneens. Hierbij wijst een score van 4 (een beetje mee eens) of hoger op afwezigheid van denkfouten en een score van 3 (een beetje mee oneens) of lager aanwezigheid van deze denkfouten (Barriga & Gibbs, 1996). De stellingen bevatten 39 vragen over vier typen denkfouten (egocentrisme, anderen de schuld geven, goedpraten en uitgaan van het ergste), 8 afwijkende vragen en 7 positieve stellingen om de jongere te motiveren de hele vragenlijst in te vullen. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer vijftien minuten (Velden, 2010; Nas, Brugman & Koops, 2008). Wanneer we kijken naar de betrouwbaarheid en validiteit, is er sprake van een hoge test-hertest, hoge interne consistentie en goede construct validiteit

(Barriga & Gibbs, 1996). De betrouwbaarheid van de HID bleek voldoende met een Cronbach's Alpha van .761 (Vocht, 2006).

- *Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ)*. Het doel van deze vragenlijst is het vaststellen van het risico op psychiatrische stoornissen en bij wie verdere assessment noodzakelijk is. De sterke en zwakke karaktereigenschappen van kinderen komen in de vragenlijst naar voren. De SDQ schalen staan voor hyperactiviteit, emotionele symptomen, antisociale problemen, peerproblemen en prosociaal gedrag. De jongeren vullen de vragenlijst zelf in en beoordelen 25 items met niet waar, een beetje waar of helemaal waar, met scores van 0-1-2 toe te kennen aan items die een probleem beschrijft die niet favoriet is en 2-1-0 toe te kennen aan prosociale items en items waarin hun meest favoriete probleem wordt beschreven. De vragenlijst wordt afgesloten met vijf vragen waarbij antwoord gegeven dient te worden op een 4-puntsschaal op vragen over de invloed van moeilijkheden in het leven van de jongere (Achenbach, Becker, Döpfner, Heirervang, Roessner, Steinhausen & Rothenberger, 2008). Voorafgaand is de validiteit van de schaal gemeten met de Cronbach's Alpha. Om voor de onderzoeksvraag een onderscheid te kunnen maken tussen internaliserend en externaliserend gedrag zijn de items aan de hand van compute variabele omgezet tot twee schalen, internaliserend gedrag en externaliserend gedrag. Om de correlatie tussen de items onderling met elkaar te vergelijken is de Cronbach's Alpha berekend. Bij de schaal internaliserend gedrag kwam de Cronbach's Alpha, na verwijdering van één item, uit op .705 op de overige negen items. De schaal externaliserend gedrag kwam uit op een Cronbach's Alpha van .665 op elf items, na de verwijdering van vier items. Dit is niet een hele hoge validiteitsscore, toch is ervoor gekozen om deze aan te houden, om zo min mogelijk items uit te sluiten van het onderzoek (Vocht, 2006).

Procedure

De uitvoering van het onderzoek bestaat uit twee stappen, namelijk het ontwikkelen van een observatie-instrument en het uitvoeren van observaties en afnemen van vragenlijsten ter beantwoording van de onderzoeksvraag. Voor dit onderzoek zijn uit de vier deelnemende Reboundvoorzieningen twee voorzieningen at random getrokken, verder te noemen als Rebound 1 en Rebound 2. Na telefonisch contact met de twee voorzieningen zijn afspraken gemaakt voor het bijwonen van EQUIP bijeenkomsten, zodat observatie plaats zou vinden. De eerste insteek was om per Reboundvoorzieningen tien observaties uit te voeren zodat voldoende data verzameld zou worden. Tijdens de telefoongesprekken kwam naar voren dat de coördinatoren van de Reboundvoorzieningen het niet mogelijk achtten om tien observaties af te nemen, zij zagen het liever één keer plaats vinden. Toch is er tot een compromis van drie observaties gekomen. De

observatie vond plaats in de ruimte waar de EQUIP bijeenkomsten worden gegeven, bij beide Reboundvoorzieningen vond dit in een aparte ruimte plaats. Voorafgaand aan de observatie werd de onderzoeker door de trainers voorgesteld en werd de jongeren door de onderzoeker duidelijk gemaakt dat het onderzoek gericht is op het uitvoeren van de bijeenkomst door de trainers en dat de onderzoeker niet deel zou nemen aan de EQUIP bijeenkomst. In totaal vonden de observaties drie keer per voorziening plaats en na afloop vulden de EQUIP trainers een vragenlijst in over de EQUIP bijeenkomst. Daarnaast is de HID afgenomen bij de jongeren, een bij de start aan het Reboundprogramma en een aan het eind. Dit is afgenomen door de onderzoeker van het overkoepelende onderzoek. Tijdens de afname werd de jongeren duidelijk gemaakt dat ze alles konden vragen wat ze wilden weten. Voorafgaand aan de afname is toestemming gevraagd aan de ouders tijdens het intakegesprek door medewerkers van de Reboundvoorzieningen.

Data-inspectie

De data zijn geanalyseerd met behulp van het programma Superior Performing Statistical Software (Vocht, 2006). Om een statistisch beeld te krijgen van de verkregen data worden univariatie en bivariate analyses uitgevoerd. Dit is van belang om te kijken in hoeverre er sprake is van de aanwezigheid van een normaalverdeling, uitbijters, correlaties en de homoscedasticiteit tussen de varianties. Dit moet worden gedaan om geen verkeerde conclusies te trekken aan missende waarden en uitbijters (De Laurentis, Maino, & Molteni, 2010).

Het vaststellen van normaal verdelingen binnen de steekproef is van belang om de kans op een onterechte verwerping van de nulhypothese te verkleinen (Moore & McCabe, 2006; MacClave, Benson & Sincich, 2007). Normaliteit is voor alle analyses een belangrijke aanname. Er wordt getracht om de normaliteit in dit onderzoek vast te stellen door middel van statistische beschrijvingen, histogrammen, scatterplots en boxplots (Moore & McCabe, 2006).

De programma integriteit bij beiden Reboundvoorzieningen zal worden berekend aan de hand van de formule (aantal onderdelen behandeld / totaal aantal onderdelen) * 100 (Elboujdaini, 2010). Op deze manier zal duidelijk worden of er sprake is van programma-integriteit en in hoeverre dit per Reboundvoorzieningen verschilt. De uitkomsten zullen worden vergeleken met eerder genoemd onderzoek van Durlak en DuPre (2008) waaruit naar voren kwam dat resultaten van een programma positief blijken bij een programma integriteit van 60 procent of meer. Daarnaast zal per onderdeel van de bijeenkomst worden bekeken in welke hoeveelheid de verschillende criteria van de bijeenkomst zijn geobserveerd tijdens de bijeenkomsten, wat zal worden weergegeven in een tabel.

Om de data van de SDQ met elkaar te kunnen vergelijken, zijn de antwoorden op de negatieve schalen omgezet naar positieve schalen. Een score van 1 wordt een 3 en een score van 3

wordt een 1, een score van 2 blijft gelijk. Een score die neigt naar drie wijst op de mogelijke aanwezigheid van problemen. Daarna zijn de items omgezet tot de schalen internaliserend gedrag en externaliserend gedrag (Vocht, 2006).

De items van de HID vragenlijst werden omgezet tot 6 schalen, bestaande uit de volgende denkfouten: 'Egoïsme', 'Anderen de schuld geven', 'Goedpraten uitgaan van het ergste', 'Sociale wenselijkheid'. Er waren nog enkele 'Positieve stellingen' en 'Afwijkende items' om verdachte antwoorden op te sporen aan de vragenlijst toegevoegd (Gibbs, Barriga, & Potter, 2001).

De Wilcoxon toets kan worden uitgevoerd, omdat niet aan de vooronderstellingen van de gepaarde t-toets kan worden voldaan. De toets stelt geen eisen aan de steekproevenverdeling en heeft als doel te toetsen dat er geen verschil is tussen twee gepaarde verdelingen (Vocht, 2006).

Bovenstaande analysetechnieken zijn gebruikt om significante verschillen vast te stellen tussen voor- en nametingen van denkfouten bij jongeren die het EQUIP programma volgen binnen de Reboundvoorzieningen. De hierbij gestelde nulhypothese zullen worden getoetst met een significantieniveau van $\alpha .05$. Hierop volgend worden de resultaten beschreven.

Resultaten

Om te bepalen of er significante verschillen zijn tussen programma integriteit, trainerkenmerken en de voor- en nameting van de HID heeft er kwantitatief en kwalitatief onderzoek plaats gevonden.

Data-analyse

Hieropvolgend zullen de normaalverdeling, observaties, uitbijters en missende variabelen, voor- en nameting en de bivariate data-inspectie worden besproken.

Normaalverdeling

In de statistiek wordt gesproken van een kleine populatie bij minder dan 30 respondenten. Gebaseerd op de Valid N (listwise) hebben 12 respondenten alle variabelen gescoord. Dit is 85,71% van alle 14 respondenten die hebben meegedaan aan het EQUIP programma op rebound 1. Daarnaast nemen zes trainers deel aan huidig onderzoek, dus kunnen we spreken van een kleine populatie. Dit heeft als gevolg dat de normaalverdeling niet getoetst kan worden en de data geanalyseerd zal moeten worden met non-parametrische toetsen. Hierdoor neemt de kans dat de nulhypothese ten onrecht niet wordt verworpen toe (Vocht, 2006). Nu dit op voorhand is besproken, zal verder worden gegaan met de analyse van de data.

Observaties

Per Reboundvoorziening is getracht elke soort bijeenkomst (sociale vaardigheid, omgaan met

agressie en morele keuze) één keer te observeren. Echter is de sociale vaardigheidstraining alleen bij rebound 1 geobserveerd, omdat rebound 2 een zelf bedachte bijeenkomst heeft uitgevoerd. Dit heeft als gevolg dat de programma integriteit voor twee bijeenkomsten is uitgevoerd en vergeleken tussen de Reboundvoorzieningen, om de gelijkheid in beide groepen te benaderen. De onderzoeker bleef echter beperkt in de contactmomenten, omdat de coördinatoren van de Reboundvoorzieningen niet bereid waren om meer contactmomenten beschikbaar te stellen. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat de gegevens incompleet zijn en wanneer er meerdere observaties zouden worden afgenomen een ander beeld van de gegevens zou kunnen ontstaan. Interpretatie van de gegevens dient dan ook met enige voorzichtigheid plaats te vinden. Opvallend is dat rebound 1 tijdens de observaties ongeveer de helft van de criteria als aanwezig scoort en dat bij rebound 2 de eerste bijeenkomst weinig criteria als aanwezig behaalt in vergelijking met de tweede bijeenkomst, waar vrij veel criteria als aanwezig zijn gescoord. Daarnaast is te zien dat een derde bijeenkomst niet kon worden gescoord, omdat deze bijeenkomst zelf is opgezet door de trainers van de Reboundvoorzieningen en daarom niet in het programmaboekje voorkomt. Wat ook opvalt, is dat er bij de eerste EQUIP bijeenkomst op Rebound 1 elf jongeren aanwezig waren en bij de overige bijeenkomsten bij zowel Rebound 1 en 2 zeven of acht jongeren aanwezig waren. Dit kan worden verklaard doordat deze observatie plaats vond op een maandag en dit mogelijk de dag is dat iedereen aanwezig behoort te zijn op de Reboundvoorzieningen en zij op andere dagen in de week naar de school van herkomst gaan of dat het invoerfout is van de onderzoeker. Andere mogelijke oorzaken zouden kunnen zijn dat er na de eerste dag een jongere is weggestuurd van de Reboundvoorziening of dat er bij de andere bijeenkomsten jongeren niet aanwezig waren omdat ze spijbelden. We kunnen niet spreken van missende waarden, omdat de gegevens gescoord zijn tijdens observatie waarbij een criteria aanwezig is of niet.

Uitbijters en missende variabelen

Uit analyse van de vragenlijst voor de trainers is naar voren gekomen dat er geen sprake is van uitbijter, maar wel een missende variabele. Op één vragenlijst is namelijk de leeftijd van de trainer niet ingevuld. Bij het berekenen van de gemiddelde leeftijd van de trainers zal deze respondent dan ook buiten beschouwing worden gelaten.

Voor- en nameting

Na het analyseren van de data van de SDQ is gebleken dat bij rebound 2 geen nameting beschikbaar is. Dit heeft als gevolg dat er geen vergelijking kan worden gemaakt tussen rebound 1 en rebound 2. Het ontbreken van de nameting kan mogelijk het gevolg zijn van het uitvallen van jongeren doordat ze zijn weggestuurd of door spijbelgedrag. Daarnaast kan het ook door verhuizing van de jongeren

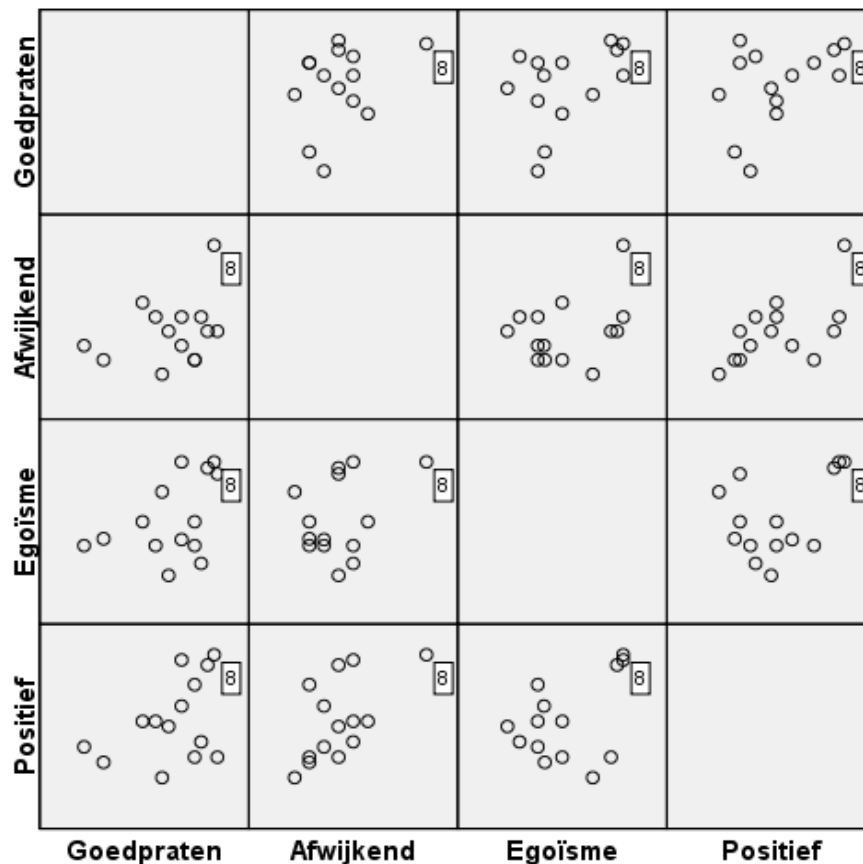
komen. Ondanks het ontbreken van de nameting van rebound 1, zal toch gekeken worden naar de verschillen tussen de voor- en de nameting van rebound 1 en er zal een verband tussen trainerkenmerken worden gezocht. Er zal dan geen vergelijking tussen de Reboundvoorzieningen kunnen worden gemaakt, toch zal het een beeld schetsen van rebound 2.

Na analyse van de data van de HID komt naar voren dat er bij rebound 2 geen nameting beschikbaar is. Dit heeft als gevolg dat er geen verschil in voor- en nameting kan worden geanalyseerd. De oorzaak van het ontbreken van de nameting bij rebound 2 zou kunnen zijn dat een jongere van de Reboundvoorziening is weggestuurd, dat een jongere spijbelt bij de Reboundvoorziening of dat de jongere is verhuisd en daardoor niet in staat was om mee te werken aan de nameting. Door het ontbreken van de voor- en de nameting bij rebound 2 zal deze onderzoeksvraag worden uitgevoerd voor rebound 1 en zal hierbij ook worden gekeken naar de invloed van programma integriteit hierop.

Bivariate data-inspectie

Naast data inspectie op univariate niveau wordt ook data inspectie op bivariate niveau uitgevoerd voor de HID en SDQ, om inzicht te krijgen in de verdeling van twee variabelen samen. Analyse op bivariate niveau van de HID vragenlijst laten zien dat er een respondent is die op alle vragen met uitersten antwoord. Deze respondent springt er in de scatterplot uit, omdat hij wel in de lijn van de scatterplot antwoord, maar op elke vraag het hoogste antwoord geeft, in vergelijking met de andere respondenten. Omdat deze respondent geen invloed heeft op een vertekend beeld van de resultaten is besloten om deze respondent mee te nemen in de analyses. In Figuur 1 hieronder is te zien dat de respondent vaak een uiterste antwoord geeft op de items 'Egoïsme', 'Goedpraten', 'Afwijkend' en 'Positief', omdat dit hier het meest duidelijk naar voren is gekomen. De respondent is aangegeven met het cijfer 8.

Figuur 1. Antwoorden vier items HID

Programma integriteit EQUIP.

Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden zijn per groep, per onderdeel de observaties geanalyseerd. Het aantal aanwezige of behandelde onderdelen is uitgedrukt in percentages aan de hand van de volgende berekening: (aantal onderdelen behandeld / totaal aantal onderdelen) * 100. Het oorspronkelijke idee was om de berekening uit te voeren over drie observaties, maar zoals eerder vermeld heeft bij Rebound 2 een bijeenkomst plaats gevonden die door de Reboundvoorziening zelf is bedacht. Om de gelijkheid binnen de groepen te benaderen kon de “Sociale vaardigheidsbijeenkomst” die bij Rebound 1 is afgenomen niet worden meegenomen voor de berekening van programma integriteit.

In Tabel 1 komt naar voren dat er bij Rebound 2 meer programma-integriteit is ($M = 55\%$) in vergelijking met Rebound 1 ($M = 53.7\%$). De scores zijn tot stand gekomen na observaties tijdens een “Omgaan met kwaadheid-bijeenkomst” en een “Morele keuze-bijeenkomst” bij beide Reboundvoorzieningen. In de tabel valt ook af te lezen dat de programma integriteit bij Rebound 1 is constanter over de twee bijeenkomsten heen, wat is te zien aan de scores die erg dicht bij elkaar liggen.

Tabel 1 *Programma-integriteit per bijeenkomst per Reboundvoorziening in %.*
(N = 4)

	<i>Rebound 1</i>			<i>Rebound 2</i>		
	<i>Bijeen- komst 1</i>	<i>Bijeen- komst 2</i>	<i>Totaal</i>	<i>Bijeen- komst 4</i>	<i>Bijeen- komst 5</i>	<i>Totaal</i>
Inhoud van de bijeenkomst	52.8%	54.5%	53.7%	73.6%	36.4%	55%

In tabel 2 en tabel 3 zijn de uitkomsten van de observaties opgenomen, welke zijn afgenomen tijdens “Morele keuze bijeenkomsten” en “Omgaan met kwaadheid bijeenkomsten”. In de tabellen zijn enkele items uit het observatie-instrument geclusterd en per onderdeel van de bijeenkomst is aangegeven hoeveel criteria aanwezig waren tijdens de bijeenkomst. In de tabel is terug te zien dat Rebound 2 tijdens de Morele keuze bijeenkomst wat hoger scoort op de criteria in vergelijking met Rebound 1. Dit is vooral te zien bij onderdeel c. Morele “ontwikkeling herstellen”, waar Rebound 2 aan zeven criteria meer voldeed dan Rebound 1.

De uitkomsten laten zien dat de programma integriteit van beide Reboundvoorzieningen erg dicht bij elkaar liggen. Zoals eerder vermeld konden positieve resultaten verwacht worden bij een programma integriteit van 60 procent of meer. De scores voor beide Reboundvoorzieningen liggen echter onder deze 60 procent.

Tabel 2
Morele keuze bijeenkomsten (N = 2)

<i>Activiteit:</i>	<i>Rebound 1: Aan- of afwezig:</i>	<i>Rebound 2: Aan- of afwezig:</i>
<i>Vorbereiding</i>	<i>4 uit 5 aanwezig</i>	<i>3 uit 5 aanwezig</i>
<i>Algemeen</i>	<i>2 uit 2 aanwezig</i>	<i>1 uit 2 aanwezig</i>
Rondje denkfouten en probleemnamen	Aanwezig	Aanwezig
Terugblik vorige bijeenkomst	Aanwezig	Afwezig
<i>a. Introductie</i>	<i>6 uit 13 aanwezig</i>	<i>9 uit 13 aanwezig</i>
Aankondigen bijeenkomst	3 uit 3 aanwezig	2 uit 3 aanwezig
Vorbereiding	0 uit 2 aanwezig	2 uit 2 aanwezig
Voorlezen situatie	2 uit 4 aanwezig	1 uit 4 aanwezig
Vragen invullen	1 uit 3 aanwezig	3 uit 3 aanwezig
Trainer beïnvloed jongeren niet	0 uit 1 aanwezig	1 uit 1 aanwezig
<i>b. Ontwikkelen moraliteit</i>	<i>6 uit 13 aanwezig</i>	<i>10 uit 13 aanwezig</i>
Antwoorden	2 uit 5 aanwezig	4 uit 5 aanwezig
Moreel zuivere keuzes	4 uit 6 aanwezig	5 uit 6 aanwezig
Moreel onzuivere keuzes	0 uit 2 aanwezig	1 uit 2 aanwezig
<i>c. Morele ontwikkeling herstellen</i>	<i>9 uit 20 aanwezig</i>	<i>16 uit 20 aanwezig</i>
Vragen	1 uit 4 aanwezig	2 uit 4 aanwezig
Leerlingen onderling	0 uit 6 aanwezig	5 uit 6 aanwezig
Trainer gesprekstechnieken	6 uit 6 aanwezig	6 uit 6 aanwezig
Trainer beloont	2 uit 4 aanwezig	3 uit 4 aanwezig
Positieve afsluiting	Aanwezig	Aanwezig
<i>Totaal</i>	<i>28 uit 53 aanwezig</i>	<i>39 uit 53 aanwezig</i>

Tabel 3
Omgaan met kwaadheid bijeenkomsten (N = 2)

<i>Activiteit:</i>	<i>Rebound 1: Aan- of afwezig:</i>	<i>Rebound 2: Aan- of afwezig:</i>
Vorbereiding	4 uit 5 aanwezig	3 uit 5 aanwezig

Rondje denkfouten en probleemnamen	Afwezig	Afwezig
Terugblik vorige bijeenkomst	Aanwezig	Afwezig
Bijeenkomst wordt benoemd	Afwezig	Afwezig
Doel wordt omschreven	Afwezig	Afwezig
Werkblad wordt behandeld	Afwezig	Aanwezig
Positieve afsluiting	Aanwezig	Afwezig
Totaal	6 uit 11 aanwezig	4 uit 11 aanwezig

Kenmerken trainers.

Na analyse van de vragenlijsten die de trainers van de EQUIP bijeenkomsten na afloop van de bijeenkomsten hebben ingevuld kan gesteld worden dat de zes trainers bestonden uit één man en vijf vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 40,2 ($min = 31$, $max = 60$, $SD = 12,22$). In onderstaande tabel 4 vallen ook de andere kenmerken af te lezen die naar voren zijn gekomen uit de vragenlijsten naar voren kwamen. De trainers hebben enkele jaren ervaring, bij Rebound 1 hebben de trainers respectievelijk 2, 5 en 3 jaar ervaring en bij Rebound 2 hebben de trainers 5, 5 en 2 jaar ervaring met het geven van EQUIP bijeenkomsten. Een bijeenkomst duurt bij Rebound 1 gemiddeld 65 minuten en bij Rebound 2 gemiddeld 68.33 minuten ($SD = 5.77$, $min = 65$, $max = 75$).

Tabel 4
Kenmerken van de EQUIP trainers (N=6)

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Leeftijd van de trainer in jaren	31	60	40.20	12.22
Rebound 1	31	60	41	16.46
Rebound 2	34	44	39	7.07
Certificaat (1=ja; 2=nee)	1	1	1	0
Ervaring trainer (in jaren)	2	5	3.67	1.51
Rebound 1	2	5	3.33	1.53
Rebound 2	2	5	4	1.73
Duur gemiddelde bijeenkomst (in minuten)	65	75	66.67	4.08
Rebound 1	65	65	65	0
Rebound 2	65	75	68.33	5.77

In Tabel 5 valt af te lezen dat uit de stellingen naar voren komt dat het doel van de EQUIP bijeenkomst duidelijk is voor alle trainers. Op de stelling “Ik vind het leuk om een EQUIP bijeenkomst te geven” gaven vijf personen aan het ermee “eens” te zijn en één persoon gaf aan het ermee “een beetje eens” te zijn. Deze persoon is afkomstig van Reboundvoorziening 2. Bij de laatste stelling “Ik vind het moeilijk om een EQUIP bijeenkomst te geven” viel op dat drie mensen het hiermee oneens waren. Twee van deze personen zijn afkomstig van Rebound 2, maar tegelijkertijd gaf de derde persoon van Rebound 2 aan het er “Een beetje mee eens” te zijn. Bij Reboundvoorziening 1 lagen de antwoorden rondom het antwoord “Soms mee eens”. Daarna is in tabel 5 terug te vinden hoe de trainers de stellingen hebben beantwoord. De stellingen konden

beantwoord worden met antwoorden op een 5-likertschaal waarin ze aan konden geven in hoeverre ze het eens waren met de stelling waarbij 1 staat voor “mee eens” en de antwoorden lopen op tot 5 wat staat voor “mee oneens”.

Tabel 5
Stellingen aan de EQUIP trainers (N=6)

	N			
	Min	Max	M	SD
Doel bijeenkomst is duidelijk	1	1	1	0
Ik vind het leuk om EQUIP te geven	1	2	1.17	.402
Rebound 1	1	1	1	0
Rebound 2	1	2	1.33	.58
Ik vind het moeilijk om EQUIP te geven	2	5	4	1.27
Rebound 1	3	5	4	1
Rebound 2	2	5	4	1.73

In de vragenlijst worden de trainers twee vragen gesteld wat betreft de punten waarop ze afwijken tijdens de bijeenkomsten en of er nog aanwijzingen gemist worden in het programmaboekje. Bij Rebound 1 geven de trainers aan dat zij de morele keuze lessen anders geven dan in het programmaboekje vermeldt staat en dat lessen soms worden aangepast naar aanleiding van gebeurtenissen op de Reboundvoorziening of op school. Ook worden er wel eens filmpjes van Youtube in de bijeenkomst gebruikt. Over aanwijzingen tot implementatie in het programmaboekje geven de trainers aan dat zij van mening zijn dat de voorbeelden die genoemd worden erg zijn toegespitst op jeugdinstanties en jeugddelinquenten. Er wordt aangegeven dat er behoefte is aan voorbeelden specifiek voor een Reboundvoorziening. Bij Rebound 2 geven de trainers aan dat er tijdens bijeenkomsten van het programma wordt afgeweken wanneer er een crisissituatie is, wanneer men het nodig acht om in te spelen op de actualiteit en wanneer er een onderwerp uit de groep komt. De trainers hebben geen aanwijzingen die ze missen in het programmaboekje.

Psychosociale problematiek binnen Reboundvoorzieningen.

Omdat uit eerder beschreven onderzoek is gebleken dat trainerkenmerken van invloed zijn op de resultaten die bereikt kunnen worden met een interventie is gekeken naar de voor- en nameting van de SDQ (Huppert, Gorman, Bufka, Barlow, Shear en Woods, 2001). Zoals eerder vermeld zijn enkele items verwijderd om de betrouwbaarheid van de subschalen te vergroten, voordat de items werden onderverdeeld in internaliserend of externaliserend gedrag. De voormeting van SDQ laat zien dat bij Rebound 1 de jongeren een gemiddelde score van 2.64 ($min = 1.91, max = 3, SD = .28$) behalen op internaliserend gedrag en een gemiddelde score van 2.6 ($min = 12.13, max = 3, SD = .25$) op externaliserend gedrag. De jongeren op Rebound 2 behalen op internaliserend gedrag een gemiddelde score van 2.55 ($min = 2.36, max = 2.73, SD = .18$) en op externaliserend gedrag een gemiddelde score van 2.3 ($min = 2, max = 2.44, SD = .26$).

Nadat de scores van de voormeting in kaart zijn gebracht zal de Wilcon Toets worden uitgevoerd bij Rebound 1. Uit de statistieken komt naar voren dat de uitkomsten op zowel internaliserend ($p < .018$) als externaliserend ($p < .045$) gedrag significant zijn. De gemiddelde score op internaliserend ($M = 2.3$, $SD = .26$) en externaliserend gedrag ($M = 2.37$, $SD = .2$) zijn gedaald ten opzichte van de voormeting. Aangezien de nameting van Rebound 2 ontbreekt, kan niet worden bekeken wat het verschil is ten opzichte van de voormeting. Er kan om deze reden ook geen vergelijking gemaakt kunnen worden met de therapeutvariabelen van beide Reboundvoorzieningen.

Denkfouten in relatie met programma integriteit.

De derde onderzoeksvraag tracht met de Wilcoxon toets te meten of er een af- of toename is van denkfouten van de leerlingen na deelname aan het EQUIP programma. Zoals eerder al vermeld is dit alleen voor Rebound 1 uitgevoerd, daar er voor Rebound 2 geen nametingen beschikbaar zijn om de onderzoeksvraag te meten.

De nulhypothese die hierbij werd opgesteld was dat de gemiddelden gelijk zijn gebleven, er is geen verandering opgetreden. In onderstaand tabel wordt duidelijk dat er voor alle zes de denkfouten die getoetst zijn in de vragenlijst geen significant verschil gevonden is tussen de voor en de nameting (zie Tabel 6).

Tabel 6
HID voor- en nameting rebound 1 (N=14)

	<i>z</i>	<i>p</i>
Uitgaan van het ergste nameting – voormeting	-1.020	.308
Egocentrisme nameting– voormeting	-1.178	.239
Goedpraten voormeting – nameting	-.256	.798
Sociale wenselijkheid nameting – voormeting	-.1612	.107
Anderen de schuld geven nameting – voormeting	-1.072	.284

Conclusie en discussie

In dit onderzoek is getracht te onderzoeken of er sprake is van verschil in programma integriteit van het EQUIP programma bij twee Reboundvoorzieningen en of dit van invloed is op het afnemen van denkfouten bij jongeren. Daarnaast is er gekeken of trainerfactoren van invloed zouden kunnen zijn op het afnemen van denkfouten bij de jongeren.

De resultaten van de programma integriteit bij de Reboundvoorzieningen had naar het oorspronkelijke idee moeten worden uitgevoerd met drie observaties van verschillende EQUIP bijeenkomsten. Daar Rebound 2 een bijeenkomst zelf heeft bedacht en niet uitgevoerd volgens het programmaboekje kon de eerste onderzoeksvraag slechts worden uitgevoerd met twee observaties. Dit is als een beperking van het onderzoek aan te wijzen, omdat er al weinig gegevens beschikbaar waren en door de uitval van deze bijeenkomst de observaties met twee bijeenkomsten moesten worden geanalyseerd in plaats van drie bijeenkomsten. Dit heeft als gevolg dat de uitkomsten van

de vergelijking met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. De resultaten van de programma integriteit bij Rebound 1 (53.7%) en 2 (55%) laten zien dat ongeveer de helft van de bijeenkomsten wordt uitgevoerd naar de gestelde criteria volgens het programma boekje. Uit eerder genoemd literatuur komt naar voren dat een programma de gewenste resultaten beoogt te verkrijgen wanneer er sprake is van een programma integriteit van ten minste 60% (Durlak & DuPre, 2008). In het geval van Rebound 1 en 2 kan er gesproken worden van een lage programma integriteit. Dit kan mogelijk het gevolg zijn van het feit dat het programma boekje werd geschreven voor het gebruik in de hulpverlening.

De kenmerken van de EQUIP trainers laten zien dat er niet veel verschil heerst tussen de trainers van de twee Reboundvoorzieningen. Dit kan verklaard worden doordat er eisen gesteld worden aan het geven van EQUIP bijeenkomsten, doordat de EQUIP trainingen verzorgd worden door een gespecialiseerd team van trainers die hun trainingen op dezelfde manier aanpakken of doordat trainers van het EQUIP programma dezelfde ideeën hebben over de hulpverlening en zich erg goed kunnen vinden in het EQUIP programma. Onderzoek liet zien dat therapeutvariabelen van invloed zijn op de resultaten van een programma, zo werd er genoemd dat meer ervaren therapeuten betere resultaten behalen (Huppert, Gorman, Bufka, Barlow, Shear en Woods, 2001). De voor- en nameting laten significante verschillen zien in de resultaten van de SDQ. Zowel het internaliserende gedrag als het externaliserende gedrag is afgenomen bij de nameting. Dit zou mogelijk verklaard kunnen worden door de deelname aan de EQUIP training gezien eerder vernoemd onderzoek afname in de gedachten en gedrag laat zien (Leeman, Fuller & Gibbs, 1993; Gibbs, Potter & Goldstein, 1995; Velden, 2009). Toch moet men voorzichtig zijn met deze interpretatie, gezien het geringe aantal deelnemers aan het onderzoek. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de jongeren sociaal wenselijk antwoorden. Er kan helaas geen conclusie worden getrokken met betrekking tot de trainerkenmerken en de scores op de SDQ, aangezien de nameting van Rebound 2 niet aanwezig zijn.

Daarnaast laten de resultaten van de Wilcoxon toets zien dat er geen verschil is gevonden in de voor- en nameting van de HID vragenlijst gericht op denkfouten. Er is geen significant verschil gevonden, dus er kan geconcludeerd worden dat deelname aan het EQUIP programma geen verschil maakt bij de toe- of afname van denkfouten. Dit spreekt eerder gedaan onderzoek tegen, waaruit blijkt dat er een geringe afname is van denkfouten (Stams, Brugman, Dekovic, Rosmalen, Laan, Gibbs, 2006; Velden, 2009). Dit kan mogelijk verklaard worden doordat er sprake is van een geringe programma integriteit bij de Reboundvoorziening, waardoor de gewenste resultaten mogelijk achterblijven. Een ander alternatief zou kunnen zijn dat het EQUIP programma de denkfouten niet doet verminderen.

De programma integriteit die uit onderzoeksvraag 1 naar voren kwam voor Rebound 1 was

53,7%. Wanneer de uitkomsten van de vragenlijst in het licht van de programma integriteit wordt gezien, kan worden opgemerkt dat er een mogelijk verband is tussen een lage programma integriteit en lage scores ten opzichte van het optreden van verandering in denkfouten bij jongeren. Nogmaals dient er wel enige voorzichtigheid te worden genomen bij deze interpretatie, gezien het geringe aantal respondenten. Andere verklaringen voor het uitblijven van significante verschillen op de HID zijn te vinden in bovenstaand stuk over de HID vragenlijst.

Huidig onderzoek is relevant te noemen, omdat het inzicht verschaft in de toepassing van het EQUIP programma binnen Reboundvoorzieningen. Ondanks het geringe aantal respondenten die beschikbaar waren voor het onderzoek, heeft het onderzoek informatie opgeleverd over de toepassing van het programma in Reboundvoorzieningen en de beperkingen om het programma toe te passen binnen deze setting.

Bij dit onderzoek zijn een aantal beperkingen aan het licht gekomen. De grootste beperking van het onderzoek is de vele uitval die onder de leerlingen heeft plaatsgevonden. Dit is vooral te zien bij Rebound 2, hier was slechts van drie leerlingen data beschikbaar, waardoor het eigenlijk onmogelijk was om deze verder in het onderzoek te betrekken. De afwezigheid van deze data kan verklaard worden doordat leerlingen van de Reboundvoorziening zijn weggestuurd, door verzuim van de leerlingen en organisatorische fouten. Ook voor de vergelijking van de kenmerken van de EQUIP trainers was het noodzakelijk dat er een nameting moest zijn van de respondenten van Rebound 2. Door het ontbreken van deze data was het onmogelijk om te kijken wat de invloed van kenmerken van de trainers zouden kunnen zijn op de uitkomsten op de SDQ. Omdat onderzoek naar cognitieve interventies heeft uitgewezen dat kenmerken van trainers van invloed zijn op de resultaten die men met een interventie tracht te behalen is het van belang dat dit nader wordt onderzocht (Landenberger en Lipsey, 2005; Huppert, Gorman, Bufka, Barlow, Shear en Woods, 2001).

Een andere beperking van het onderzoek is dat er drie observaties plaats hebben gevonden. Om een betrouwbaar oordeel af te kunnen leiden uit de observaties waren minstens tien observaties nodig. Hier dient rekening mee te worden gehouden wanneer gegevens uit dit onderzoek gebruikt worden. Een aanbeveling die hier direct uit voortvloeit is dat het onderzoek nog een keer zal moeten worden uitgevoerd met een grotere onderzoeksgroep en meer observaties om een betrouwbaarder oordeel over de programma-integriteit te kunnen geven.

Een aanbeveling die voortvloeit uit de onderzoeksresultaten en de beperkingen van dit onderzoek is het ontwikkelen van een onderwijsvariant voor het EQUIP programma. Veel onderdelen binnen het programma boekje zijn niet toepasbaar binnen een Reboundvoorziening, waardoor jongeren informatie zouden kunnen missen die noodzakelijk is voor de verandering in denkfouten.

Referenties:

- Achenbach, T.M., Becker, A., Döpfner, M., Heirervang, E., Roessner, V., Steinhausen, H.S. & Rothenberger, A. (2008). Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: research findings, applications, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 251-275.
- Barriga, A.Q. & Gibbs, J.C. (1996) Measuring cognitive distortion in antisocial youth: Development and preliminary validation of the “how I think” questionnaire. *Aggressive Behavior*, 22, 333-343.
- Borst, M., Dorelijers, T., Maas, B., Schaap, R., Taghon, G. & Velthooven, B. van (2008). *Oppositieel en opstandig gedrag in het voortgezet onderwijs*. Apeldoorn: Garant.
- Crick, N.R., Dodge, K.A. (1999), ‘Superiority’ is in the Eye of the Beholder: A Comment on Sutton, Smith, and Swettenham. *Social Development*, 8, 128–131.
- De Laurentis, G., Maino, R. & Molteni, L. (2010). *Developing, Validating and Using Interval Ratings*. Hoboken UK: John Wiley & Sons Ltd.
- Dodge, K.A., Lochman, J.E., Harnish, J.D., Bates, J.E. & Pettit, G.S., (1997) Reactive and proactive aggression in school children and psychiatrically impaired chronically assaultive youth. *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 37-51.
- Durlak, J. A. & DuPre, E. P. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41, 327-350.
- Elboujdaini, I. (2010). *EQUIP. Onderzoek naar programma integriteit van EQUIP in het praktijkonderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Forensisch Instituut Teylingereind (2006). *EQUIP: handleiding voor trainers. Verantwoordelijk denken en doen*. Teylingereind, Sassenheim
- Gibbs, J.C. (2003) *Moral development & reality: Beyond the theories of Kohlberg and Hoffman*.

Thousand Oaks; Saga Publications.

Gibbs, J.C., Barriga, A.Q. & Potter, G.B. (2001). *How I Think Questionnaire*. Champaign, IL: Research Press.

Gibbs, J.C., Potter, G. & Goldstein, A.P. (1995). *The EQUIP program: Teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach*. Champaign, IL: Research Press.

Harteveld, D.A. (2010) *Tussen de rebound en de school. De samenwerking tussen de reboundvoorziening en de school van herkomst; factoren bij de terugplaatsing van een leerling*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Helmond, P. E. (2009). *Meetinstrument Programma Integriteit EQUIP*. Document Interne Status: Universiteit Utrecht, Ontwikkelingspsychologie.

Hoeven, M.J.A. Van der (2004). *Plan van aanpak Veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Hoeven, M.J.A. van der (2006). *Stand van zaken uitvoering plan van aanpak en veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Hoeven, M.J.A. Van der (2005). *Voortgang uitvoering Plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Huppert, J. D., Gorman, J. M., Bufka, L. F., Barlow, D. H., Shear, M. K., & Woods, S. W. (2001). Therapist, Therapist variables, and cognitive-behavioral therapy outcome in a multicenter trial for panic disorder. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69 (5), pp. 747-755.

Lyman, R.D., Prentice-Dunn, S. & Gabel, S., (1989). *Residential and inpatient treatment of children and adolescents*. New York: Plenum Press.

MacClave, J.T., Benson, P.G. & Sincich, T. (2007). *Statistiek: een inleiding voor het hoger onderwijs*. Amsterdam: Pearson Education Benelux BV.

- Messing, C., Kuijvenhoven, T. & Veen, D. van (2006). *Praktijkvoorbeelden. Reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Moore, D. S. & McCabe, G. P. (2006). *Introduction to the practice of statistics*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Nas, C.N. (2005). *'EQUIPing' delinquent male adolescents to think pro-socially*. Proefschrift Universiteit Utrecht.
- Nas, C.N., Brugman, D., & Koops, W. (2005). Effects of the EQUIP programme on the moral judgment, cognitive distortions, and social skills of juvenile delinquents. *Psychology, Crime & Law, 11*, 421-434.
- Nas, C.N., Brugman, D. & Koops, W. (2008). Measuring self-serving cognitive distortions with the “How I Think” questionnaire. *European journal of psychological assessment, 24*, 181-189.
- Potter, G. B., Gibbs, J. C. & Goldstein, A. P. (2001). *The EQUIP implementation guide: Teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach*. Champaign, Illinois: Research Press.
- Roevens, E., Verdonck, E. & Deboutte, G. (2008). *Onderzoeksrapport beleidsindicatoren time-out in het onderwijs*. Katholieke Universiteit Leuven.
- Sherer, M. (1985). Effects of group intervention on moral development of distressed youths in Israel. *Journal of Youth and Adolescence, 14*, 513-526.
- Smeets, E. (2009). *Het regionale loket Passend onderwijs*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Stams, G.J.J.M., Brugman, D. Dekovic, M., Rosmalen, L. van, Laan P.H. Van der & Gibbs J.C. (2006) The moral judgement of juvenile delinquents: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology, 34*, 697-713.
- Veen, D. & Wienke, D. (2005). *Handreiking: reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs*. Apeldoorn: Garant.

- Velden, F. van der (2010). *EQUIPping High school students. Effects of a universal prevention program on antisocial behavior*. Enschede: Ipskamp drukkers. Dissertatie UU, vakgroep ontwikkelingspsychologie.
- Verhofstadt-Deneve, L. & Vyt, A. (1995) *Handboek ontwikkelingspsychologie: grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Vocht, A. de (2006). *Basishandboek SPSS 14 voor Windows*. Utrecht: Bijleveld.
- Yperen, T. van (2009). *Closer links. Working on an effective system for youth and parenting*. Netherlands Youth Institute: Utrecht University.
- Yperen, T. van, Loeffen, M., Berg, G. van den & Lekkerkerker, L. (2005). *Ontwerp van een ordeningsmodel voor preventieve, curatieve en repressieve interventie*. Utrecht: NIZW Jeugd.

Bijlagen:

Bijlage 1: Observatie-instrument EQUIP-bijeenkomst

Bijlage 2: Vragenlijst EQUIP trainer

Bijlage 1: Observatie-instrument EQUIP-bijeenkomst

Het observatie-instrument is gebaseerd op: Forensisch Instituut Teylingereind (2006). EQUIP: handleiding voor trainers. Verantwoordelijk denken en doen. Teylingerind, Sassenheim., welke een vertaalde versie is van: Potter, G.B., Gibbs, J.C. & Goldstein, P. (1995). EQUIP: teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach. Campaign, Illinois.

Observatieschema EQUIP-bijeenkomst:

Datum:

Soort les:

Aantal jongeren:

Aantal trainers:

Begintijd:

Eindtijd:

Algemeen:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Vorbereiding door de trainers vind plaats.	
-Benodigde materialen zijn aanwezig flip-over, stiften, eventueel tape.	
-Rondje denkfouten en probleemnamen.	
-Korte terugblik op de vorige bijeenkomst.	
-Behandeling van de stof voor deze bijeenkomst.	
-Er wordt gebruik gemaakt van de Sandwich stijl van opbouwende kritiek.	
-Er wordt gebruik gemaakt van de vragen, niet stellen-techniek.	
-Er wordt gewerkt met een EQUIP prestatieplan.	

Introductiebijeenkomsten:

Introductiebijeenkomst 1:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er vindt een kennismakingsrondje plaats.	
- EQUIP – waar komt het vandaan wordt behandeld.	
- EQUIP – doel wordt behandeld.	
- EQUIP – de afspraken worden behandeld.	
-Afspraken worden behandeld	
-De vier basisregels worden behandeld.	
-De trainer maakt afspraken specifiek voor deze groep. Wanneer dit het geval is; beschrijven op opmerkingenformulier.	
-De voorgeschreven instructies worden gegeven door de trainer.	
-Er vindt een positieve afsluiting plaats.	

Introductiebijeenkomst 2 en 3:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er vindt een terugblik op de vorige bijeenkomst plaats.	
-Er wordt een rondje denkfouten gemaakt.	
-De jongeren worden bewust van de denkfouten.	
-Er worden instructies gegeven door de trainer.	
-Het werkblad wordt behandeld.	
-Er vindt een positieve afsluiting plaats.	

Omgaan met kwaadheid bijeenkomsten:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er wordt een rondje denkfouten/probleemnamen gedaan.	
-Er vindt een terugblik op de vorige bijeenkomst plaats.	
-De bijeenkomst wordt benoemd.	
-Het doel wordt omschreven.	
-Het werkblad wordt behandeld.	
-Er vindt een positieve afsluiting plaats.	

Sociale vaardigheden bijeenkomsten:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er wordt een rondje denkfouten/probleemnamen gedaan.	
-Er vindt een terugblik op de vorige bijeenkomst plaats.	
a. Het introduceren van de vaardigheid:	
-De sociale vaardigheid wordt aangekondigd.	
-De trainer bespreekt situaties waarin de vaardigheid belangrijk is.	
-De stappen waarin de sociale vaardigheid is opgedeeld worden uitgelegd.	
-De sociale vaardigheden worden opgeschreven	
-Er wordt onderscheid gemaakt in doe en denk stappen.	
<u>De stappen worden doorgenomen:</u>	
-Stap 1: Wat is precies het probleem, wordt genoemd.	
-Stap 2: Plan en denk vooruit, wordt genoemd.	
-Doe stap 1: Uit je klacht, wordt genoemd.	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Doe stap 2: Doe een opbouwend voorstel, wordt genoemd.	
-Er wordt gebruik gemaakt van een eerder genoemd voorbeeld van de jongeren.	
-Er wordt gebruik gemaakt van het werkblad.	
b. Het voordoen van de vaardigheid:	
-De trainer kiest een deelnemer uit om de vaardigheid mee voor te doen	
-Er worden deelnemers aangewezen om feedback te geven op hoe de vaardigheid wordt voorgedaan.	
-De deelnemers krijgen een gerichte feedbackopdracht.	
-De vaardigheid wordt voorgedaan dmv een rollenspel.	
-Doe stappen worden voorgedaan	
-Denk stappen worden voorgedaan.	
-De deelnemers geven feedback op het rollenspel.	
-De trainer laat zien hoe er wordt omgegaan met feedback.	
-De trainer laat zien hoe de deelnemers de feedback kunnen accepteren	
c. De vaardigheid proberen:	
-De trainer probeert een situatie uit de groep te krijgen.	
-De trainer houdt in de gaten dat de voorbeelden vanuit drie verschillende perspectieven zijn (vb: thuisituatie, schoolsituatie, instellingssituatie)	
-Wanneer de trainer een situatie kiest, kiest hij voor een situatie die goed aansluit bij de jongeren.	
-Er worden deelnemers voor het rollenspel gekozen.	
-Er worden deelnemers gekozen die feedback geven.	
-De deelnemers doen het rollenspel.	
-De trainer neemt deel aan het rollenspel.	
-Als de trainer deelneemt, laat hij een situatie 'expres' fout lopen.	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-De trainer maakt duidelijk dat de situatie fout loopt.	
-De trainer eindigt met hoe het wel moet.	
<u>c. De vaardigheid bespreken:</u>	
-Er vindt een bespreking plaats na elk rollenspel.	
-De deelnemers die het rollenspel hebben gespeeld komen aan het woord.	
-De deelnemer die de vaardigheid liet zien verteld eerst zijn ervaringen	
-De deelnemer die het rollenspel meespeelde verteld zijn ervaringen.	
-De deelnemers geven feedback aan de rollenspelers.	
-De trainer houdt in de gaten of de feedback constructief is.	
-De trainer stimuleert de jongeren door te vragen wat ze goed vonden in de situatie.	
-De trainer vraagt de jongeren wat er nog beter kan in de situatie.	
-De trainer rond af met aanvullende feedback.	
-De trainer geeft de deelnemer opbouwende feedback.	
-De trainer haalt goede gedragingen naar voren.	
-De trainer geeft instructies waar het eventueel nog beter kan.	
-De trainer maakt onderscheid in feedback op de doe en denk stappen.	
-De trainer maakt de situatie moeilijker door de vaardigheid in een andere situatie te plaatsen.	
-De jongeren nemen de feedback en instructies mee in de situatie.	
-De deelnemers aan de rollenspellen worden afgewisseld.	
-Meerdere jongeren kunnen een situatie inbrengen.	
<u>Samenvatten en afsluiten:</u>	
-Er wordt benoemd dat de jongeren ook kunnen oefenen met de vaardigheid buiten de bijeenkomst	
-Er wordt benoemd dat de jongeren het	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
werkblad kunnen gebruiken om hun praktijkoefeningen bij te houden.	
-Voordelen van het gebruiken van sociale vaardigheden volgens de stappen van het werkblad worden benoemd	
-De jongeren wordt de mogelijkheid gegeven hun mening te geven over de bijeenkomst.	
-Deelnemers worden persoonlijk gecomplimenteerd.	
-Er vindt een positieve afsluiting plaats.	

Morele keuze bijeenkomsten:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er wordt een rondje denkfouten/probleemnamen gedaan.	
-Er vindt een terugblik op de vorige bijeenkomst plaats.	
a. Introductie	
-De trainer kondigt de morele keuzesituatie aan.	
-De trainer vertelt de titel van de situatie.	
-De trainer verteld globaal waar het over gaat.	
-De jongeren wordt gevraagd het werkblad voor zich te nemen.	
-De jongeren krijgen een pen van de trainer.	
-De trainer vraagt of een vrijwilliger de keuzesituatie hardop aan de groep wil voorlezen.	
-Als er geen vrijwilliger is, wijst de trainer iemand aan.	
-De trainer leest de keuzesituatie zelf voor.	
-De trainer vraagt of een jongere de situatie in eigen woorden na wil vertellen.	
-Alle jongeren vullen de vragen voor zichzelf in.	
-De jongeren vullen de vragen individueel in.	
-Er is een jongere die om hulp vraagt.	
-De trainer beïnvloedt de jongere niet tijdens het invullen van de vragen.	
b. Het ontwikkelen van een volwassen moraliteit:	
-Iedere deelnemer wordt per vraag gevraagd	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
zijn antwoord te geven.	
-De antwoorden worden door de trainer op het bord opgeschreven.	
-De antwoorden worden nog niet beargumenteerd.	
-De trainer spreekt eerst de jongeren aan die moreel de juiste keuze hebben gemaakt.	
-De trainer werkt vanaf vraag 1 naar beneden.	
-De trainer vraagt naar de redenen voor de keuzes.	
-De positieve redenen worden opgeschreven.	
-De trainer geeft zijn instemming aan de 'positieve denkers'.	
-De trainer haalt degene met 'minder zuivere' morele keuzes over/maakt hen belachelijk (doorhalen wat niet van toepassing is)	
-De jongeren halen degene met 'minder zuivere' morele keuzes over/maken hen belachelijk (doorhalen wat niet van toepassing is)	
-De jongeren verantwoorden hun keuzes aan de groep.	
-De moreel zuivere beslissingen worden benadrukt.	
-De gedachten achter de moreel zuivere beslissingen worden benadrukt.	
<u>c. De achtergrond in de morele ontwikkeling herstellen:</u>	
-De trainer vraagt degenen met een 'onzuiver' antwoord hun keuze te beargumenteren.	
-De trainer schrijft deze redenen op.	
-De trainer stelt vragen om de verschillen op te helderen/tegen over elkaar te zetten.	
-De trainer vraagt de meerderheid om te reageren op de keuzes van de jongeren met de 'onzuivere keuzes'.	
-De trainer zorgt ervoor dat de jongeren elkaar niet afkeuren.	
-De jongeren weerleggen de argumenten van anderen op een respectvolle manier.	
-De trainer geeft een voorbeeld hoe de jongeren	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
de argumenten van anderen op een respectvolle manier kunnen weerleggen.	
-De trainer stelt zich op als gespreksleider.	
-De trainer stuurt het gesprek.	
-De trainer stelt vragen.	
-De trainer vraagt door.	
-De trainer bekrachtigt antwoorden.	
-De jongeren voeren onderling het gesprek.	
-De trainer beloont moreel volwassen en zuivere keuze verbaal.	
-De trainer beloont moreel volwassen en zuivere keuze non-verbaal.	
-De trainer beloont de minderheidsbeslissing verbaal.	
-De trainer beloont de minderheidsbeslissing non-verbaal.	
-De trainer is geduldig.	
-De jongeren komen gezamenlijk tot een beslissing.	
-Er wordt een andere beslissing gekozen omdat groepsleden bezwaar hadden tegen de meerderheidsbeslissing.	
-Er vindt een positieve afsluiting plaats.	

Wederzijdse hulpbijeenkomsten:

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
<u>a. Introductie:</u>	
-De trainer geeft een samenvatting van de vorige EQUIP bijeenkomst.	
-De trainer herinnert de jongeren aan de vaardigheden en technieken die eerder zijn besproken.	
-De trainer evalueert de voortgang van de groep.	
-De trainer daagt de groep als.	
-De trainer geeft complimenten aan de groep als geheel.	
-De trainer geeft complimenten aan de groep als geheel.	
<u>b. Inbrengen van situaties:</u>	
-Iedere jongere vertelt een probleem.	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
-Er wordt niet geklaagd over school, de leefgroep of andere situaties waaraan de groep niets kan doen tijdens het inbrengen van situaties. (doorhalen wat niet van toepassing is.)	
<u>c. Toekennen van de bijeenkomst:</u>	Begintijd: Eindtijd:
-De groep beslist wie de bijeenkomst het beste kan gebruiken.	
-Alle jongeren in de groep zijn het met elkaar eens over de keuze.	
-Het toekennen duurt maximaal 10 minuten	
-De trainer luistert.	
-De trainer geeft commentaar.	
-De trainer stelt vragen.	
<u>d. Uitdiepen van de situatie:</u>	
-Het groepslid aan wie de bijeenkomst is toegewezen begint.	
-Deze persoon herhaalt het probleem en beschrijft de situatie waarin hij dit probleem had.	
-De overige jongeren luisteren.	
-De overige jongeren observeren.	
-De overige jongeren stellen vragen.	
<u>e. Probleem- en denkfouten-analyse:</u>	
-Er wordt duidelijk gemaakt welke denkfouten de jongeren in deze situatie maakt.	
-Er wordt duidelijk welke probleemnamen van de situatie het gevolg zijn.	
<u>f. Bedenken van oplossingen:</u>	
-De groep helpt de jongere met het vinden van oplossingen.	
-De groep stelt vragen.	
-De groep geeft tips.	
-De trainer helpt de jongere het actieplan op te stellen.	
-De trainer helpt de jongere het actieplan op te stellen.	
-De trainer helpt de jongere het actieplan uit te voeren.	
-De jongeren helpen de jongere het actieplan uit te voeren.	
<u>g. Samenvatting:</u>	
-De trainer vat de bijeenkomst samen.	
-De trainer daagt de groep uit de bijeenkomsten	

<i>Activiteit:</i>	<i>Aanwezig/duur:</i>
te verbeteren.	
-De trainer daagt de groep uit de individuele prestaties te verbeteren.	
-De trainer complimenteert de groep voor de positieve punten.	
-De trainer geeft individuele groepsleden een compliment voor hun inspanningen.	
-Er wordt positief afgesloten.	

Bijlage 2: Vragenlijst EQUIP trainer

De vragenlijst voor de EQUIP trainer is een aanvulling op het observatie-instrument. De vragenlijst is gebaseerd op: Forensisch Instituut Teylingereind (2006). EQUIP: handleiding voor trainers. Verantwoordelijk denken en doen. Teylingerind, Sassenheim., welke een vertaalde versie is van: Potter, G.B., Gibbs, J.C. & Goldstein, P. (1995). EQUIP: teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach. Campaign, Illinois.

8. Hoe vaak komt dit voor?

- 0 – 5 bijeenkomsten 5 – 10 bijeenkomsten 10 – 15 bijeenkomsten
 15 – 20 bijeenkomsten 20 – 25 bijeenkomsten 25 – 30 bijeenkomsten
 Alle bijeenkomsten

9. Kunt u de punten waarop u afwijkt beschrijven?

.....
.....
.....
.....

10. Mist u nog aanwijzingen tot implementatie in het programmaboekje?

.....
.....
.....
.....

Nu volgen enkele stellingen. Kruis de stelling aan die uw gevoel het meest benadert.

11. Als ik een EQUIP bijeenkomst geef, is mij het doel van de bijeenkomst duidelijk.

- Eens Een beetje eens Soms mee eens Een beetje oneens Oneens

12. Ik vind het leuk om een EQUIP bijeenkomst te geven.

- Eens Een beetje eens Soms mee eens Een beetje oneens Oneens

13. Ik vind het moeilijk om een EQUIP bijeenkomst te geven.

- Eens Een beetje eens Soms mee eens Een beetje oneens Oneens

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst.